

DOCUMENT DE TREBALL (Document a revisar, complementar...)

LA DISLÈXIA

Índex del document

1. DEFINICIONS DEL TRASTORN

Criteris a considerar a l'hora de fer el diagnòstic

2. PRONÒSTIC

3. SIGNES D'ALERTA

4. PROTOCOLS D'AVUACIÓ:

Valoració qualitativa. Tipus d'errors que s'observen de manera freqüent en la dislèxia

Valoració exhaustiva per l'elaboració del diagnòstic.

5. RECOMANACIONS PER A L'ABORDATGE DELS APRENENTATGES GENERALS.

6. ORIENTACIONS PER A L'ESPECIALISTA (Mestre educació especial, Psicopedagog..) ORIENTACIONS DESTINADES A MILLORAR LES DIFICULTATS DEL TRASTORN

DISLÈXIA

1. DEFINICIONS

Trastorn que es manifesta per les dificultats per a la lectura i l'escriptura malgrat la intel·ligència i les oportunitats socials i culturals de l'individu. (Critchley, 1970)

Trastorn neurològic (relatiu al processament cerebral de la informació escrita) que afecta les habilitats involucrades en l'aprenentatge de la lectura i de l'escriptura. (Anna Sans, agost 2003. Neuropediatra de l'Hospital de Sant Joan de Déu)

Greu dificultat en el processament de la forma escrita del llenguatge independent de causes intel·lectuals, culturals i emocionals. Es caracteritza perquè les adquisicions de l'individu en l'àmbit de la lectura, l'escriptura i el lletreig estan molt per sota del nivell esperat en funció de la seva intel·ligència i de l'edat cronològica. Es tracta d'un problema de caire neurològic que afecta aquelles habilitats lingüístiques associades a la modalitat escrita, particularment el pas de la codificació visual a la verbal (en el cas de la lectura), de la verbal a la gràfica (en el cas de l'escriptura), la memòria a curt termini, la percepció de l'ordre i la seqüenciació de les lletres. (Thomson, 1984)

Els nivells de lectura del subjecte avaluat -mesurats individualment per tests estandaritzats de capacitat lectora- estan substancialment per sota dels esperats en relació a l'edat cronològica, a la intel·ligència mitja i a l'educació apropiada per l'edat. Aquest problema interfereix significativament en el rendiment acadèmic o a les activitats diàries que requereixen habilitats lectores. (DSM IV)

Criteris a considerar a l'hora de fer el diagnòstic

-És un trastorn amb un component hereditari, per tant és important esbrinar si hi ha antecedents familiars.

- Cal evidència de discrepàncies entre les capacitats intel·lectuals i els nivells de lectura i d'escriptura. Les dificultats se centren especialment en la forma escrita del llenguatge. Aquestes dificultats poden fer-se especialment evidents en els errors a l'hora de llegir, escriure, lletrejar paraules aïllades i pseudoparaules. En canvi poden observar-se, en el mateix individu, habilitats per comprendre i obtenir significats d'un text escrit quan el lector del text és una altra persona.

- Malgrat tractar-se d'un problema d'origen neurològic no s'evidencien danys. (També cal descartar-ne de sensorials)

-Es presenten patrons de dificultats diferents entre els individus afectats.

-No es tracta d'un trastorn de base emocional però sol estar afectat per aquest component . També es poden presentar associats altres trastorns (**TDA.H...**)

- Cal diferenciar el trastorn:

- . de les dificultats relatives al procés evolutiu d'aprenentatge de la lectura i de l'escriptura
- . del retard en l'adquisició de l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura.
- . dels resultats que poden ser conseqüència d'escasses oportunitats familiars, socials o culturals per a la lectura i l'escriptura
- . dels resultats conseqüència de pràctiques escolars que difícilment milloren les habilitats lectores i les habilitats escriptores.

Alguns lectors inicials es mostren poc hàbils. Alguns d'aquests lectors aniran adquirint lentament les habilitats lectores i al final tindran un nivell satisfactori, únicament serà més tard del previst. Aquests casos es poden interpretar com a retards maduratsius i no s'haurien de diagnosticar com dislèxia

2.PRONÒSTIC

La dislèxia és un **trastorn crònic** i no hauria de considerar-se un retard maduratiu transitori.

-Segons **la literatura científica**, difícilment experimenta millora si no es treballa de forma precoç i pertinent. Per tant té millor pronòstic si es diagnostica entre els 8 i 9 anys, al final del cicle inicial d'escolarització primària o als inicis del cicle mitjà. **Els tractaments han d'estar orientats al problema.** La dislèxia només millora amb l'entrenament d'habilitats específiques relacionades amb millora de la consciència fonològica, la lectura, l'escriptura.

-A més de l'edat, el pronòstic també depèn del **grau d'afectació**. Segons alguns autors es pot parlar de dislèxia lleugera-mitjana i dislexia greu. Aquest grau depèn per una banda de la gravetat dels símptomes específics i per l'altre de la afectació d'altres capacitats i funcions relacionades.

-Tot i ser crònic, la forma d'expressar-se i les conseqüències són molt diferents entre l'edat escolar i l'edat adulta. A l'edat adulta podran llegir però amb més dificultats i amb menys fluïdesa que la resta de la població.

-Afecta entre 5 % i 8 % de la població mentre que altres dificultats relacionades amb la lectura i l'escriptura tenen un percentatge d'afectació més elevat.

3.SIGNES D'ALERTA

Abans del 7-8 anys:

- Història familiar de trastorn
- Retard llenguatge i parla
- Dificultat per recordar els noms de les coses, evocar paraules...
- Confusió en la pronunciació de paraules de fonètica similar
- Dificultats per trobar paraules que rimin, comencin i acabin igual que
- Dificultats per segmentar paraules en síl.labes (consciència sil.làbica)
- Dificultats per trobar paraules que sonin com... o tinguin el so...
- Alternança de resultats exit/dificultat en tasques escolars
- Major habilitat manual que lingüística

Després dels 8-9 anys:

- Dificultats per recordar lletres, el seu nom, el seu so, la seva grafia...
- Dificultats segmentació de paraules en sons/ fonemes (consciència fonèmica)
- Dificultats per llegir. Lentitud extrema o impulsivitat-inveniçió
- Molts errors d'ortografia natural en escriure. Aturades, lentitud..
- Dificultats en la còpia de paraules i textos breus. No es recorda la seqüència de lletres de la paraula (molts errors) i a vegades es realitza una còpia lletra a lletra (no errors).
- Dificultats per aprendre de memòria abecedari...(i altres)
- Dificultats en l'organització perceptiva i gràfica
- Conductes d'angoixa/rebuig/aversió davant del fet de posar-se a llegir o a escriure
- Dificultats d'atenció i concentració
- Trastorns de conducta

4. PROTOCOLS D'AVALUACIÓ

Valoració qualitativa.

Des de l'EAP es pot fer una primera valoració qualitativa per decidir si caldrà derivar a fer un diagnòstic més exahustiu i més acurat del subjecte afectat.

En la primera exploració de lectura i d'escriptura caldria:

- reduir en la mida del possible l'ansietat i la impulsivitat del subjecte a avaluar.
- realitzar dos tipus d'exercicis en les modalitats de lectura, dictat i escriptura espontània per ser contrastats: uns de més preparats i els altres abordats sense preàmbuls.
- esbrinar sobre les capacitats de comprensió quan el lector del text no és el subjecte afectat.

Per a l'avaluació de la lectura.

Material:

- un parell de textos. Poden ser els textos de les proves ACL, del TALEC (o a preparar per edats)
- llistat de paraules llargues
- llistat de pseudoparaules.

Abans de l'avaluació:

- per a un dels tipus de lectura oral a fer, parlar conjuntament i prèviament del tema sobre el que es farà llegir, activar els coneixements previs del subjecte relacionats amb el tema, evocar part del vocabulari que apareixerà a la lectura. Alguns autors consideren que **també** els resultats de la lectura oral depenen de la comprensió i l'activació de coneixements previs.

Durant l'avaluació:

- Proposar una o dues lectures silencioses -indicant que l'objectiu és comprendre allò que està escrit- abans d'efectuar una de les lectures orals, la que abordarà de forma preparada
- Proposar una altra lectura oral abordada sense preàmbuls
- Contrastar els resultats de les dues lectures. Anotar i considerar si els errors són similars en quantitat i en gravetat. Aquestes consideracions seran utilitzades per orientar el treball reeducatiu.
- Realitzar les lectures de paraules i pseudoparaules. Anotar els errors.

Per a l'avaluació de l'escriptura.

a. Escriptura espontània:

Un exercici preparat oralment i l'altre abordat directament

Per a l'exercici d'escriptura amb preparació:

Abans de l'avaluació:

- organitzar conjuntament amb el subjecte el discurs a escriure, decidir tema, ordre d'exposició de les idees, la longitud del text...

Després de l'escrit

- demanar una o dues revisions del text i suggerir que, si cal, es rectifiqui allò que es consideri incorrecte. Es proposarà que enlloc d'esborrar els errors, s'escriu novament a sota de la paraula que es voldria esborrar. (Considerar el nivell de coneixement metalingüístic)
- proposar una altra escriptura abordada sense preàmbuls
- contrastar els resultats dels dos escrits. Anotar i considerar si els errors són similars en quantitat i en gravetat. Aquestes consideracions seran utilitzades per orientar el treball de reeducació

b. Dictat:

- realitzar dos dictats a la manera que s'han realitzat les lectures i l'escriptura espontània. Per preparar el dictat es fa una repassada conjunta amb el subjecte a cadascuna de les paraules, tot suggerint que facin explícites les dificultats que troba a recordar cada paraula per escriure-la posteriorment al dictat.

Tipus d'errors que s'observen de manera freqüent en la dislèxia

El pronòstic de treball és millor si s'observa més freqüència d'errors en els exercicis abordats sense preàmbuls. Els subjectes més afectats presenten errors similars en els dos tipus d'exercicis.

a. Errors en lectura (no està per edats sinó general)

- Sil.labeig exagerat
- Lentitud exasperant
- Canvis incorrectes de línia sense consciència
- Lectura molt ràpida, continuada i sense consciència d'algunes paraules i fins i tot algun fragment i
- Repetició de paraules
- Encallament en la lectura d'una paraula que no aconsegueix resoldre quan posteriorment se li demana una lectura silenciosa de la paraula (rastreig).
- Lectura de paraules fent tònic una síl·laba que no correspon i aleshores no s'obté significat perquè li costa evocar altres paraules que comencin o tinguin sil.labes similars.

b. Errors en l'escriptura (no està per edats sinó general)

- Errades d'ortografia natural com ara substitucions de vocals: (a/o) i substitucions de consonants en paraules amb certa freqüència d'ocurrència
- Omissions i addicions de lletres en paraules
- Canvi d'ordre en les lletres d'una síl.laba, inversions en síl.labes compostes...
- Repetició de síl.labes dins d'una paraula
- Absència de concordances de gènere i nombre
- Segmentacions de paraula incorrectes; les partícules segmentades no corresponen a cap partícula real.
- Unions de partícules a paraules, tot i que aquestes partícules apareixen aïllades amb molta freqüència en el llenguatge escrit.
- Extremada lentitud

Valoració exhaustiva per a l'elaboració del diagnòstic.

A. Els nivells de lectura i les capacitats generals:

Capacitat lectora	TALEC- CANALS
Comprensió lectora	ACL. CANALS
Intel·ligència	WISC-R. K-ABC
Mètode ensenyament/aprenentatge	

Els nivells de lectura mesurats individualment per test estandarditzats, estan substancialment per sota dels esperats (dos cursos escolars).

B. El llenguatge oral:

Consciència fonològica	TEST FONOLÒGIC Test de lectura de no-paraules
Identificació d'objectes	PEABODY
Nivell de vocabulari	TEST BOSTON

C. Comorbilitat:

Valoració de l'atenció	CONNERS, SDQ
Perfil psicopatològic	CBCL
Estat emocional	CEDI, CDI (depressió) STAIC (ansietat)
Prova neuropsicològica senzilla	Fig Compl. REY, WISCONSIN

5. RECOMANACIONS PER A L'ABORDATGE DELS APRENTATGES GENERALS.

Aquestes recomanacions són generals i no estan classificades per edats. S'escollirà del llistat aquelles recomanacions més oportunes per a cada subjecte tenint en consideració la disponibilitat personal i material del centre on està escolaritzat.

Recomanacions per orientar els aprenentatges generals

- Informar el subjecte del què li passa (té un trastorn que li dificulta la lectura i l'escriptura, que hi ha altres persones que el tenen; comentar aspectes com ara que és normal que es cansi i que no li agradi,...) Informar-li que rebrà ajuda.
- En cas que també estigui afectat el llenguatge oral, complementar aquestes orientacions amb les referides a llenguatge oral.
- Intentar que el subjecte experimenti emocions gratificants relacionades amb la lectura i l'escriptura. (Altres persones li llegeixen, la persona amb dificultats dicta i altres escriuen)
- El seu autoconcepte, la seva autoestima i la seva motivació milloraran en la mesura i que s'incrementin les seves habilitats de lectura i d'escriptura o les habilitats proposades com a alternatives.
- A l'aula, individualitzar -la mida que sigui possible- l'activitat que ha de fer si les tasques que s'estan fent requereixen llegir i escriure.
- Evitar la lectura pública oral i l'escriptura pública. (a no ser que l'hagi preparada i vulgui fer-ho)
- Buscar alternatives al treball escrit.
- Donar instruccions verbals sempre que es pugui.
- Facilitar enregistrar en cassette les explicacions de classe.
- Oferir material de suport i consulta específic (abecedaris, normes ortogràfiques que difícilment s'assimilin...)
- Anticipar la informació escrita davant d'un tema nou, facilitar-li abans, deixar que prepari el tema amb llibres d'imatges i de consulta...
- Permetre-li abordar un tema de maneres alternatives (vídeos, pel·lícules,...)
- Acompanyar la informació escrita d'explicacions orals i gràfiques.
- Oferir per a l'estudi i la preparació dels temes les fotocòpies d'un company o del resum del professor/a.
- Restringir la quantitat d'escrit a copiar, a l'hora de prendre apunts, a llegir, a escriure...
- Donar més temps d'execució.
- Permetre l'ús de l'ordinador i del corrector ortogràfic.
- Incrementar en familiars, professors i companys la comprensió del trastorn. Mostrar les dificultats que comporta el trastorn presentant textos exemplificadors o materials explicatius (com es fa amb les persones cegues o sordes)

Recomanacions davant les activitats de lectura

- Evitar la lectura pública oral (a no ser que l'hagi preparada i vulgui fer-ho).
- Buscar-li un lector dels temes o del llibre de text.
- Davant d'un tema nou, anticipar la informació escrita, els textos, el material d'estudi.

- Acompanyar d'explicacions orals i gràfiques la informació escrita.
- Restringir la quantitat d'escrit a llegir.
- Donar més temps de preparació per a les lectures que es considerin necessàries.
- Oferir per a l'estudi i la preparació dels temes les fotocòpies d'un company o del resum del professor/a.

Recomanacions davant les activitats d'escriptura

- Oferir material de suport i consulta específic (abecedaris visuals amb les lletres, el sons, paraules referents per a cada lletra, esquemes amb les normes ortogràfiques que difícilment s'assimilin...)
- Evitar proposar i realitzar activitats d'escoltar i escriure alhora.
- Buscar alternatives al treball escrit.
- Evitar fer copiar de la pissarra. En cas que s'hagi de respondre preguntes permetre-li escriure directament la resposta.
- Restringir la quantitat d'escrit a copiar, a rescriure o a escriure
- Donar més temps d'execució d'escriptura.
- Permetre-li acompanyar d'explicacions orals i gràfiques la informació escrita que presenti.
- Permetre-li acabar, complementar textos o omplir buits en textos donats enlloc de fer-li escriure tota una explicació.
- Quan s'ha de corregir el seu text, cal que l'avaluador s'ajudi d'un lector per no contaminar-se amb l'ortografia i poder decidir si els continguts són correctes independentment de la forma.
- Seleccionar què se li considera incorrecte i què se li corregeix de l'ortografia (haurà d'estar relacionat amb allò que ha treballat de manera més intensiva).
- Fer-li evident alguns progressos comparant els seus escrits amb altres escrits propis.
- Permetre l'ús d'ordinador i del corrector ortogràfic.

Recomanacions davant els exàmens

- Buscar-li un lector dels temes o del llibre de text en el moment de la preparació d'un examen.
- Exàmens orals, sempre que es pugui.
- Evitar fer copiar de la pissarra. En cas que s'hagi de respondre preguntes permetre-li escriure directament la resposta.
- Buscar alternatives a l'examen escrit.
- Donar instruccions verbals sempre que es pugui.
- Oferir material de suport i consulta específic (abecedari visuals amb les lletres, el sons , referents per a cada lletra, normes ortogràfiques que difícilment s'assimilin...)
- Acompanyar la informació escrita de l'examen d'explicacions orals i gràfiques del professor.
- Restringir la quantitat d'escrit a copiar, a llegir, a respondre.
- Donar més temps d'execució.
- Permetre-li acabar, complementar textos o omplir buits en textos donats enlloc de fer-li escriure tota una explicació.

- Quan s'ha de corregir el seu examen escrit, cal que l'avaluador s'ajudi d'un lector, per no contaminar-se amb l'ortografia i decidir si els continguts són correctes independentment de la forma.
- Permetre l'ús d'ordinador i del corrector ortogràfic.

Recomanacions en referència als deures escolars

- Buscar alternatives al treball escrit.
- Restringir la quantitat d'escrit a copiar, a llegir i a escriure.
- Quan s'ha de corregir els seus deures, cal que l'avaluador s'ajudi d'un lector, per no contaminar-se amb l'ortografia i decidir si els continguts són correctes independentment de la forma.
- Reduir els deures escrits i complementar-los amb altres tipus d'activitats que no requereixin llegir i escriure.
- Permetre-li abordar un tema de maneres alternatives (vídeos, pel·lícules,...)

6. ORIENTACIONS PER A L'ESPECIALISTA (Mestre educació especial, Psicopedagog..)

ORIENTACIONS DESTINADES A MILLORAR LES DIFICULTATS DEL TRASTORN (no estan classificades per edat).

-L'atenció individual (o petit grup de 2 o 3 persones) és imprescindible si es vol millorar les habilitats afectades pel trastorn. Com més jove és el subjecte, millor pronòstic.

-Per a l'ajuda específica, compaginar les activitats de lectura de paraules i textos breus fent èmfasi en l'anàlisi de paraules, l'ortografia, les concordances i la segmentació de paraules amb les activitats de suport a la lectura (lectura comprensiva i lectura orientada a l'adquisició de coneixements).

- Revisar el coneixement de lletres i sons. Elaborar, conjuntament amb el subjecte afectat, materials de suport genuïns com ara: petits abecedaris de consulta amb les lletres, alguna paraula referent, i si s'escau algun so; esquemes amb les normes ortogràfiques que hem detectat que es negligeixen de manera més freqüent o que segueixen un patró d'error.

-Si s'han d'elaborar o seleccionar materials específics per al subjecte afectat, adequar els escrits als interessos de l'edat i procurar no infantilitzar els materials. Si això no fos possible, prendre decisions sobre la quantitat de text a llegir o escriure

-Ensenyar-li i entrenar la presa d'apunts esquemàtics, notes breus, paraules importants,... que li permetin evocar part del contingut del tema. Pensar títols i subtítols per a un tema.

-Convertir la còpia de frases, fragments breus i paraules concretes en exercicis de treball ortogràfic específic i evitar la còpia sistemàtica d'exercicis de treball a l'aula .

Exercicis per millorar la consciència fonològica

-Buscar paraules que comencin amb la mateixa síl·laba. Es pot fer a partir de visualitzar imatges.

-Buscar paraules que comencin amb el mateix fonema o que en tinguin algun d'específic. Es pot fer a partir de visualitzar imatges.

-Buscar paraules que acabin amb la mateixa síl·laba. Es pot fer a partir de visualitzar imatges.

-Composar oralment paraules amb sentit a partir de síl·labes donades (oralment).

-Segmentar paraules: en síl·labes, en arrel i desinència i en fonemes. Pensar en el resultat després d'aplicar determinats canvis (canvi d'una síl·laba, canvi d'un fonema....) Es pot fer amb suport de text o de lletres escrites.

- Buscar paraules que rimin entre elles a partir de mostrar imatges/paraules de vocabulari.

Exercicis per millorar la consciència ortogràfica

- Elaborar conjuntament amb el subjecte afectat materials de suport com ara: petits abecedaris de consulta amb les lletres, alguna paraula referent, i si s'escau algun so; esquemes amb les normes ortogràfiques que hem detectat que es negligeixen de manera més freqüent o que segueixen un patró d'error.
- Contrast de les seves escriptures amb les paraules correctament ortografiades. Deixar que s'adoni dels errors. Fer comentaris del tipus ¿ quina lletra t'has deixat, quina lletra sobra, com has separat la paraula...?
- Escriure paraules amb sentit a partir de síl·labes escrites.
- Preparar fragments breus o paraules llargues i complexes per ser dictats i dictades posteriorment. El subjecte s'atura a cada paraula que considera complexa de recordar o d'escriure i explica –radiografia la paraula- el perquè la troba difícil.
- Escriure les lletres que falten a una paraula a la que se li han extret algunes lletres i enlloc seu se li han deixat buits o línies a sota. Per facilitar la tasca el professor/a pot verbalitzar la paraula mentre amb el dit es fa el recorregut lector.
- D'entre un grup de 2 o 3 paraules (només una ortografiada de forma correcta) decidir -a mesura que el professor/a les llegeix una a una mentre amb el dit es fa el recorregut lector- quina és la correcta. Les paraules escrites de forma incorrecta poden tenir les mateixes lletres que la correcta però amb la posició modificada o bé tenir algunes lletres substituïdes. Els errors haurien de concentrar-se en una sola síl·laba.
- Incrementar les habilitats de revisió/autocorrecció/reflexió sobre els escrits propis i dels altres i per tant el coneixement metalingüístic.